

Dr. Ivo Lavrač:

Potrebujemo stanovanjsko politiko / Za druge
– in zase: O združnem načinu gradnje / Sodobna
arhitekturna produkcija: Slovenski prostor je enako
pomemben kot slovenski jezik / Socialistična stanovanjska
arhitektura: Ilija Arnautovič je projektiral stanovanjske objekte, v katerih še
danes živi nekaj več kot 57 tisoč ljudi / Muzej, ki ne potrebuje umetnin: Novi
Maxxi – muzej sodobnih umetnosti v Rimu / Prenova gledališč: Izbor najboljših prenov
in posodobitev gledaliških stavb v Sloveniji

POTREBUJEMO STANOVANJSKO POLITIKO

Dr. Ivo Lavrač, Ekonomska fakulteta v Ljubljani, foto Borut Krajnc

Formalno stanovanjske politike nimamo od leta 2009, ko se je iztekel nacionalni stanovanjski program. Za njim nam sicer ni treba zelo žalovati. Imel je napačen cilj graditve deset tisoč stanovanj na leto. Ta cilj se je v grobem, žal, uresničil in zdaj imamo opravka z zalogo neprodanih stanovanj, vendar ne zaradi izvajanja nacionalnega stanovanjskega programa, saj država ni dala sredstev za uresničitev tega programa, pač pa zaradi napačnih predvidevanj gradbincev in stroke. Zadnje desetletje je dejansko izvajana stanovanjska politika napačno dajala prednost spodbujanju lastniške zasedenosti namesto najemništva stanovanj in tako prispevala k zaostro-

da se omejuje na nekaj prednostnih nalog, med njimi pa ni stanovanjske politike. Zaveda se sicer, da je sanacija gradbeništva in bančništva ključna za izhod iz krize, toda sodeč po zadnjih izjavah ministrov upa, da se bo težava rešila sama od sebe, ker nepremičninski trg oživlja. Nepremičninski trg res počasi oživlja, a to ne bo rešilo vprašanja zaloge neprodanih stanovanj in bilanc bank, še manj bo rešilo strukturni problem dostopnosti stanovanj. Ključno ostaja, da naša produktivnost in dohodki povprečnemu gospodinjstvu ne omogočajo reševanja stanovanjskega vprašanja samo na tržnih temeljih, če je primerno stanovanje v naših kultur-

nje neprofitnega najemništva. Preden zamahnete z roko, češ Slovenci tega ne želimo, prisluhnite utemeljitvam. Razumem, da je vsak raje lastnik stanovanja, zlasti v razmerah, ko država vse teže zagotavlja socialno varnost na druge načine, vendar je spodbujanje ustvarjanja premoženja drug cilj politike z drugo prednostno nalogo. V razmerah, ko ni sredstev za vse upravičene želje, je treba izbirati. Spomnimo se, da mednarodne zaveze usmerjajo v omogočanje primerne stanovanjske oskrbe, ne pa lastništva. Pretiran delež lastniško zasedenih stanovanj ima negativne učinke na mobilnost prebivalstva in vzdrževanje stanovanj, še zlasti v večstanovanjskih

malhe. Če pa pravilna stanovanjska politika lahko pripomore k reševanju gradbeništva in bank, toliko boljše.

NABAVA IN NAJEM STAREJŠIH STANOVANJ

Prav tako je treba nehati dajati poudarek neprofitni gradnji in se usmeriti v nabavo in najem starejših stanovanj. Omogočanje primerne stanovanja za primerne stroške bi bilo vsekakor boljše, če bi bilo to stanovanje tudi lepo in novo, sprušujem pa se, ali s tem ne zmanjšujemo možnosti, da bi več ljudi, zlasti v življenjskem startu, prišlo do primerne stanovanja. Praznih starejših stanovanj je kar nekaj, tudi v Ljubljani. Z ustreznijim nadomestilom za uporabo stavbnega zemljišča ali njegovim naslednikom, davkom na nepremičnine, bi lahko spodbudili ponudbo. S tem ne zanikam, da je potrebno povečevanje števila, površine in standarda stanovanj in strukturno prilagajanje stanovanjskega sklada z gradnjo, če se hočemo tudi na tem področju približevati evropskim povprečjem in delovnim mestom, ki so pretežno v Ljubljani. Vendar to ne pomeni, da so potrebne velike nove soseske neprofitnih stanovanj. Nikoli me tudi ni prepričala utemeljitev iz dosedanjega nacionalnega stanovanjskega programa, da je gradnja potrebna zaradi multiplikatorskih učinkov na preostalo gospodarstvo. S tem ne moremo upravičevati stanovanjskega programa, saj bi podobne multiplikatorske učinke imel tudi vsak nepotreben projekt.

STANOVANJSKI DODATEK

Zavzemam se, da bi kot glavni instrument stanovanjske politike prevladal stanovanjski dodatek, ki bi se gospodinjstvom s podpovprečnimi dohodki izplačeval pri legalnem najemu pod tržnimi pogoji. S tem bi

NEPREMIČNINSKI TRG RES POČASI OŽIVLJA, VENDAR TO NE BO REŠILO VPRAŠANJA ZALOG NEPRODANIH STANOVANJ IN BILANC BANK, ŠE MANJ BO REŠILO STRUKTURNI PROBLEM DOSTOPNOSTI STANOVANJ.

vanju težav. Sedaj bi zelo potrebovali pravilno stanovanjsko politiko. Njena odsotnost se najbolj čuti v izgubi usmeritve pri spodbujanju gradbeništva, saj ne znamo definirati ključnega ukrepa. Vendar so ključni izzivi naše stanovanjske politike strukturne in ne konjunkturne narave. Pohvaliti je treba trud sedanjega ministra za okolje in prostor, da se stanovanjska politika oziroma nacionalni stanovanjski program oblikuje na novih temeljih. Ker si vlada tega še ni zastavila kot medresorsko nalogo, je domet truda znotraj ministrstva za okolje in prostor in njegovega ponovno vzpostavljenega stanovanjskega sveta le oblikovanje nosilnih idej, ki bi jih minister potem šele moral 'prodati' ministrskim kolegom. Vla-

nih in naravnih razmerah normativno drugače definirano od tržno uresničljivega.

Analiziraj sedanje stanovanjske politike ne manjka. Ključne ugotovitve je dobro poudarila dr. Srna Mandič že leta 2007: »Med vsemi državami v EU 25 ima Slovenija najmanjši obseg stanovanjskih dodatkov, drugi najmanjši obseg javnih sredstev, namenjenih za stanovanja, in tretji najmanjši odstotek gospodinjstev v najemnih stanovanjih.« V premislek ponujam nekaj predlogov za novo usmeritev stanovanjske politike.

VEČ NEPROFITNEGA NAJEMNIŠTVA

Izostriti bi bilo treba fokus stanovanjske politike in jo preusmeriti z omogočanja lastništva na poveča-

stavbah. Podobno je z drugimi pravilno ugotovljenimi potrebami, npr. da mlade družine praviloma potrebujejo avtonomen stanovanjski status, ne glede na to, da za majhne stroške lahko uporabljajo primerno stanovanjsko površino v lasti staršev. To je legitimna potreba, mogoče med pomembnejšimi za reševanje demografskih težav, vendar verjetno manj prednostna od potreb tistih v premajhnih in nezdravih stanovanjih. Spodbujanje varčevanja, spodbujanje gradbeništva in podobno so ravno tako hvalevredni cilji, a prizadevanje za dosego teh ciljev prav tako dodatno obremeni stanovanjsko politiko, da ne more uresničiti svojega temeljnega poslanstva. Za nestanovanjske cilje naj se uporabljajo nestanovanjske

Dr. Ivo Lavrač

pomagali odpraviti čakalne vrste za neprofitna stanovanja in hkrati neprodano tržno ponudbo, in to brez investicij države, saj bi zasebni investitorji dobili poslovno priložnost za odkup presežkov novih in rabljenih stanovanj in oddajo teh stanovanj v tržni najem. Za spodbujanje najemništva se je poleg subvencioniranja najema treba začeti ukvarjati tudi s ponudbo najema oziroma z najemodajalci, s čimer se odpira vrsta novih tem, od komercialnih nepremičninskih skladov do obdavčenja nepremičnin in na-

jemnin ter do sive ekonomije in pravne varnosti. Namesto neprofitnih stanovanj in neprofitne najemnine začnimo uporabljati pojem gospodinjstev, upravičenih do stanovanjskega dodatka. Seveda je že danes teoretično možno neprofitno stanovanje spremeniti v profitno pri spremembi statusa najemnika, kar opozarja, da v resnici ni neprofitno stanovanje, ampak najemnik. Tudi na novo predvideni instrument subvencioniranja tržnih najemnin opozarja, da je stanovanje lahko tržno, naje-

mnik pa neprofiten, če razliko v najemnini krije država. Težava sedanje opredeljuje, čeprav se uporablja tudi v nekaterih drugih državah, je v tem, da se išče rešitev predvsem v gradnji, da sta oteženi menjava stanovanj in mobilnost in da različni načini lotevanja problema z vidika stanovanj in z vidika ljudi otežujejo usklajevanje politike in verjetno tudi pridobivanje evropskih sredstev.

Vendar bi bilo preveč poenostavljeno, da bi stanovanjsko politiko imeli le za del socialne politike. Tudi

srednji dohodkovni sloj bi moral biti upravičen do vsaj manjšega stanovanjskega dodatka, ne le t. i. socialni primeri. Socialna problematika marginalnih skupin se upravičeno obravnava znotraj strategij socialne vključenosti. Res pa je, da povprečni, socialno čisto lepo vključeni prebivalci z normalnimi (povprečnimi) plačami danes pri nas ne morejo priti do primerne stanovanjske oskrbe le pod tržnimi pogoji. Večina ljudi sicer primerno stanuje, a je to zasluga transferjev znotraj sorodstva, dedovanja in privatizacije, za nove generacije pa so te možnosti zmanjšane. Zakaj pojem primerne stanovanja presega pojem oziroma kakovost in površino tržno dosegljivega? Stanovanje je posebno koristna potrošna dobrina, ki je z vidika državne politike sicer ni treba spodbujati toliko kot proizvodne investicije, vendar povečuje premoženje in zmanjšuje negativne učinke, ki jih ima nezadostna stanovanjska oskrba na izobraževanje, zdravstvo in javno varnost, zato je ni smiselno popolnoma prepustiti trgu.

POIMENSKA ODGOVORNOST

Prav tako bi bilo treba določiti odgovornost za določanje in doseganje ciljev stanovanjske politike. Danes med njenimi nosilci naštevamo državo, občine, javne sklade in neprofitne organizacije, pri državi pa ministrstva za okolje in prostor, za delo, družino in socialne zadeve, za gospodarstvo, pa tudi za finance, saj brez njega ne morejo nič. Poleg teh tudi Stanovanjski sklad RS, javni sklad, centre za socialno delo in še koga. Za vse je seveda odgovorna vlada, vendar to ni najbolj operativno. Naša vlada je v razmerah strankarskih fevdov na ministrstvih notorično neučinkovita pri reševanju medresorskih vprašanj. Pregovor pravi »Veliko babic - kilavo dete«. Dejstvo je, da noben projekt ne more biti uspešen brez poimenske odgovornosti. Rešitev vidim v nekakšnem stalnem medresorskem organu, ki bi ga sestavljali odgovorni predstavniki vseh relevantnih ministrstev in bi imel pravico predlagati in izvajati stanovanjsko politiko ter razpolagati z zakonsko dolgoročno določenimi stabilnimi minimalnimi sredstvi iz proračuna za izvajanje te politike, ne pa kot sedaj, ko so možnosti dokapitalizacije Stanovanjskega sklada RS ali pa sredstva za stanovanjske subvencije negotova in predmet vsakotnega proračunskega barantanja.

PROBLEMATIKA RAZPISOV

Danes znamo stanovanjsko politiko izvajati skoraj izključno prek javnih razpisov. V tem vidim vir številnih težav, ki izhajajo iz diskontinuitete, negotovosti in administrativnega bremena, ki ga nosi-

PRAZNIH STAREJŠIH STANOVANJ JE KAR NEKAJ. Z USTREZNEJŠIM NADOMESTILOM ZA UPORABO STAVBNEGA ZEMLJIŠČA ALI NJEGOVIM NASLEDNIKOM, DAVKOM NA NEPREMIČNINE, BI LAHKO SPODBUDILI PONUDBO.

DANES ZNAMO STANOVANJSKO POLITIKO IZVAJATI SKORAJ IZKLJUČNO PREK JAVNIH RAZPISOV. V TEM VIDIM VIR ŠTEVILNIH TEŽAV.

44

jo večkrat najranljivejše skupine. Ali mislite, da neka samohranilka z lahkoto investira svoj čas v spoznavanje vedno drugačnih razpisnih določil in preskrbovanje dokazil o upravičenosti, pri čemer je ta njena investicija z 90-odstotno verjetnostjo neuspešna (v Ljubljani lahko ustrezajo približno desetim odstotkom prosilcev za neprofitna stanovanja)? Zavzemam se za to, da bi kratkoročne razpise nadomestili s trajnejšimi oziroma stalnimi razpisi oziroma avtomatizmi, da bi se vedelo in bi se lahko dolgoročno načrtovalo, pod kakšnimi pogoji je kdo do česa in kje ter čez koliko časa upravičen. Ti pogoji bi morali vsebovati dohodkovni in premoženjski cenzus ter stanovanjske in socialne razmere, kadrovske potrebe pa bi gotovo morali izločiti iz stanovanjske politike. Ti pogoji bi morali biti taki, da bi se vedno bolj splačalo potruditi za povečan dohodek kot pa ohranjati status upravičenca. Preskrbovanje dokazil o upravičenosti bi morala prevzeti javna uprava. Potrebna bi bila izo-

braževalna pomoč upravičencem z vidika seznanjanja z možnostmi pomoči in izpolnjevanja obrazcev, in to v slogu »vse na enem mestu«.

ZEMLJIŠKA POLITIKA

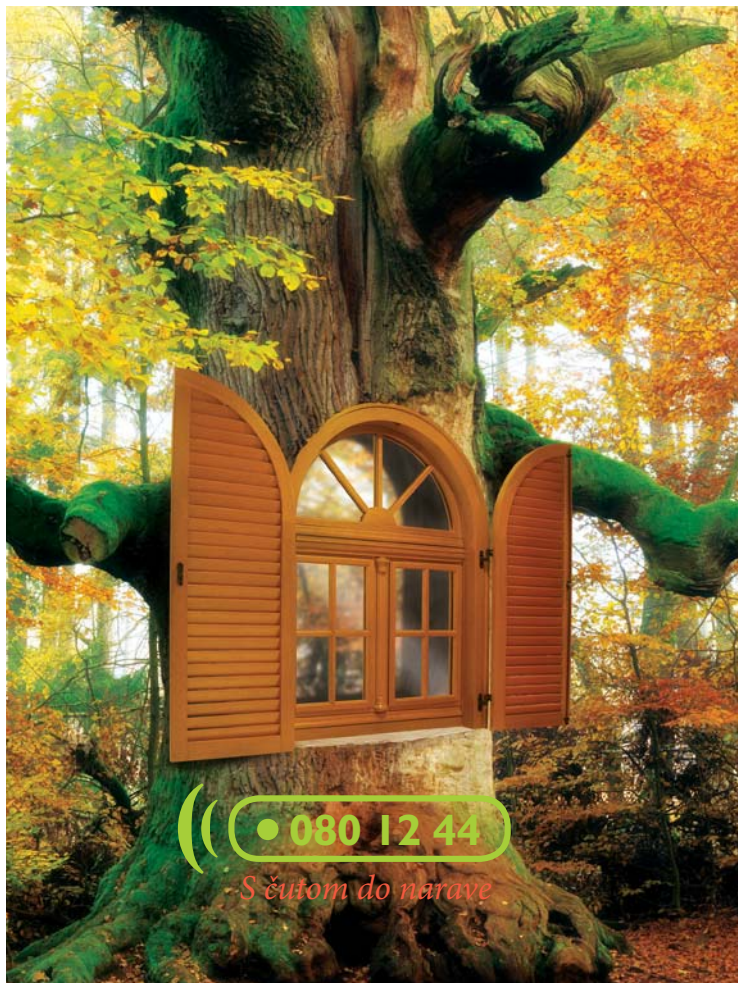
Za stanovanjsko politiko je potrebna tudi zemljiška politika, ki se večkrat napačno enači s prostorskim načrtovanjem. Poglejmo, kateri so koraki, ki zemljišča, v prostorskem aktu predvidena za pozidavo, spremenijo v ponudbo na trgu. Omenimo vsaj štiri glavne. Najprej je treba ta zemljišča iz rok lastnikov spraviti v roke investitorjev, saj ni nujno, da gre za iste pravne ali fizične osebe. Potem ali pred tem je treba ta zemljišča komunalno opremiti oziroma prenoviti, saj sicer niso relevantna za stanovanjsko gradnjo. Tretjič, treba je davčno spodbuditi, da se bodo investitorji res odločili za gradnjo, ne pa čakali s svojimi neopremljenimi ali opremljenimi zemljišči na primeren čas za gradnjo. In četrto, ko se končno za to odločijo, je treba zmanjšati njihovo tveganje, čas in stroške pridobivanja gradbe-

nih dovoljenj, saj brez tega lahko vse prejšnje faze še ne privedejo do aktiviranja zemljišč. V vseh teh fazah za zdaj ne vidim opredeljenih ciljev, nosilcev neke državne politike, podatkov in instrumentov, da bi lahko govorili o obstoju državne zemljiške politike, ki bi spodbujala stanovanjsko oskrbo.

Ključna omejitev ostaja komunalno opremljanje zemljišč, ne samo zato, ker je finančno zahtevno, ampak zlasti zato, ker glede tega ni transparentnosti na državni ravni in zato tudi ni nobene politike. Komunalno opremljanje zemljišč je v pristojnosti občin, te pa se ga lotevajo zelo različno, z zelo različno finančno udeležbo in stroški investitorjev in lastnikov že zgrajenih objektov. Zato predlagam, da bi za povečanje preglednosti komunalnih dejavnosti, ki naj bi zajemale tudi gospodarsko javno infrastrukturo in opremljanje zemljišč, ustanovili regulatorsko agencijo, podobno kot smo jih že uvedli za energetiko in telekomunikacije. Ta bi zagotovila enake možnosti za državne in zasebne, do-

mače in tuje ponudnike storitev, postavila poročevalske in statistične standarde na tem področju, stroškovne normative in možnosti primerjave. Potrebovali bi tudi nosilca državne ekonomske politike za področje komunalnih dejavnosti in opremljanja zemljišč.

Območja in pogoji opremljanja se danes določajo v občinskih izvedbenih in podrobnih prostorskih načrtih in programih opremljanja, večkrat na pobudo zasebnih investitorjev in razvijalcev prostora ter z njihovim sofinanciranjem teh aktov in samega opremljanja. Vendar je ta postopek nepregleden in vodi v zvišanje stroškov namesto v konkurenčni boj za ugodnejšega ponudnika opremljenih zemljišč. Na katera območja občine naj se usmeri komunalni razvoj in s tem dejanska zazidljivost in ne tista potencialna iz prostorskega načrta, ne bi smela biti vnaprejšnja odločitev uradnikov, saj s tem nekatere lastnike zemljišč kaznujejo, drugim pa omogočajo velike kapitalne dobičke, ne da bi jim ponudili možnost sofinanciranja opremljanja pod enakimi pogoji. Zato predlagam, da urbanisti namesto določanja območij za opremljanje najprej predlagajo več možnih alternativ, s preglednimi javnimi razpisi pa naj se za razvoj izbere tisto, kjer bo ponudba investitorjev najugodnejša. ☉

080 12 44

- S čutom do narave

Vabljeni na
sejem DOM,

od 8.- 13.marca 2011
Ljubljana,
Gospodarsko razstavišče
dvorana A2 / KOCKA,
razstavno mesto št. 17

OKNA KLI LOGATEC®
energetsko varčna okna

Tovarniška 36, Logatec, www.oknakli.si

OKNA KLI LOGATEC®

Za nove naložbene ritme

Udobje bivanja bo kmalu dobilo nove oblike.

Za vas pripravljamo dva stanovanjska projekta.

STANOVANJSKO NASELJE LIPA

Novi arhitekturni trendi v stanovanjskem naselju Lipa pri Velenju, le streljaj od mestnega vrveža a obenem v zelenem objemu narave. Zaključena soseška šestih stanovanjskih objektov, ki bodo zagotovili visoko kakovost bivanja in uresničili izzive sodobnega načina življenja. Vsi objekti bodo imeli možnosti individualne finalizacije.

MOZIRJE PODROŽNIK ZAHOD

V bližini starega mestnega jedra s prelestnim razgledom na okoliško hribovje pripravljamo za vas v 4 stanovanjskih blokih 64 stanovanj. Izjemna lokacija, ki zagotavlja tako bivanje v naravi (bližina smučarskega središča, sprehajalnih poti) kot hiter dostop do vseh avtocestnih povezav in ostalih storitvenih dejavnosti (šola, vrtec, zdravstveni dom, trgovina). Kompromisi med življenjem v naravi in ustrezno infrastrukturo, ki zagotavlja kakovost bivanja sodobne družine, tako ne bodo več potrebni.

SODOBNA SLOVENSKA ARHITEKTURNA PRODUKCIJA

Konec lanskega leta je ministrstvo za kulturo v resoluciji o nacionalnem programu za kulturo 2008–2011 prvič pripisalo poseben pomen arhitekturi in krajini kot nacionalnima vrednotama in ju končno ločilo od likovne umetnosti. V resoluciji je zapisano, kar dejansko drži, da ima prostor, v katerem živimo in ustvarjamo, za narodno in kulturno identiteto Slovenije enak pomen kot slovenski jezik. Danes se marsikdo sploh ne zaveda, kakšen vpliv imajo arhitektura, urbanizem in krajina na njegov način življenja, na njegovo počutje in uspešnost. Mnogi se ne zavedajo, da jih arhitektura spremlja na vsakem koraku, tako rekoč od rojstva do smrti. Svoje bivalno in delovno okolje jemljejo kot nekaj danega in se pogosto niti ne zavedajo dodatnih in boljših možnosti za bivanje, delo in rekreacijo, ki jim jih arhitektura in prostor lahko ponudita. Toliko objektov in ureditev, kot jih je ustvarila današnja generacija, verjetno ne bo nobena več. Zadnje desetletje je nastalo veliko dobre arhitekture, a še več slabe. Kriza, ki je zajela gradbeno panogo, je morda prišla celo prepozno, saj bi bilo dobro, če bi kaj že prej ustavilo nastajanje številnih nepremišljenih in za prostor ter kakovost našega bivanja škodljivih objektov, ki so za več kot sto prihodnjih let zaznamovali naše okolje. Znašli smo se v položaju, ko smo se nekoliko resneje začeli spraševati, kaj nam prostor sploh pomeni in ali res lahko v njem počnemo vse, kar hočemo. Za začetek je vsaj ministrstvo za kulturo posegom v prostor pripisalo nacionalni pomen. Postavilo je nekaj ciljev, kako bi lahko arhitekturno opismenili ljudi. Nujno je, da se zviša kakovost gradnje, predvsem pa poveča osveščenost ljudi o arhitekturi, tako da bo dosegla raven, kakršno dosegla, ko govorimo o nakupu avtomobilov, računalnikov, telefonov, kozmetike, oblačil.

V nadaljevanju predstavljamo različne arhitekture, ki so bile končane lani in temeljijo na trdem delu arhitektov, ki so želeli s stavbo naročniku dati več kot le uporabnost. Vsak objekt predstavljajo avtorji sami, hkrati pa pojasnijo še svoj pogled na sodobno slovensko arhitekturno produkcijo.

POSLOVNI PROSTORI PODJETJA EPILOG

AVTORJI: SANDI PIRŠ, JANEZ GAČNIK,
STUDIO PIRSS

ARHITEKT SANDI PIRŠ: *»V tehnološkem parku v Ljubljani smo želeli znotraj programerskega podjetja Epilog razbiti monotonost mita klasične pisarne s kristalno lomljenim osrednjim hodnikom – barvno spremenljivim kanjonom, rezom v ledeno goro visokotehnološkega razvoja. Mala slovenska Silikonska dolina. Lomljene in nagnjene steklene ploskve ustvarjajo zrcalni, kalejdoskopski učinek neskončnega z izgubo občutka resničnosti.«*

»Slovenska arhitektura prav gotovo enakovredno in ponosno sestavlja srednjeevropski mozaik, hkrati pa je pogosto izraz dejanskih razmer v slovenski družbi in njene kulturne ravni ter stopnje gospodarske moči. Takšni so njeni investitorji, pri čemer se moramo tudi mi arhitekti zavedati, da nismo vsemogočni. Vse preveč se čuti utesjenost slovenske arhitekture v oklepah nekakšnega sodobnega kubičnega modernizma, vse premalo je naravna, organska in fluidna.«

UREDITEV NABREŽJA LJUBLJANICE

AVTORJI: ATELJE VOZLIČ

ARHITEKTA VESNA VOZLIČ KOŠIR IN MATEJ VOZLIČ: »Z izvedenim projektom teras ob Čevljarškem mostu na ravni nove sprehajalne poti na nabrežnem zidu Ljubljane in z novo ureditvijo Brega bo mogoče neobremenjeno prepoznavati bližnje vizualne zanimivosti (Ljubljana, Grad, Čevljarški most, Novi trg, Zoisova palača ...) in uživati v njih. Gre za nadaljevanje konteksta urejanja nabrežnih in tržnih ureditev do Tromostovja. Vse ureditve zaznamuje oblikovalski postopek, s katerim vzpostavljamo dialog z mestnim predelom, kjer se prepletata Mediteran in Srednja Evropa. Z nalogo smo se ukvarjali kot z literarnim, likovnim, gledališkim delom.«

»O arhitekturi se zdaj več piše, arhitekturna predavanja in razstave odpirajo razmeroma zaprt prostor arhitekturnega ustvarjanja širšemu krogu ljudi. V sodobni slovenski arhitekturni produkciji presenečajo nekatera dela, ki povzemajo in na novo interpretirajo tuje zamisli, hkrati pa nam prav trenutne razmere ponujajo več časa za poglobljeno avtorsko delo, za raziskovanje in inovativnost.«

CENTER STAREJŠIH HODOŠ

AVTORJI: ROBERT POTOKAR, MATEJA ŠETINA,
SABINA COLNAR IN AJDIN BAJROVIČ

ARHITEKT ROBERT POTOKAR: »Center starejših stoji v središču vasi Hodoš in skupaj s šolo in z občino postaja generator lokalnega dogajanja, saj je poleg bivalnih sob v njem predviden tudi skupni program, namenjen zunanjim uporabnikom. Objekt je zasnovan v obliki črke L, njegov nadstropni del v rdeči opečnati barvi pa na sodoben način povzema motiv okoliških opečnatih streh. Vse sobe se odpirajo proti soncu in omogočajo pogled na valovito prekmursko pokrajino.«

»Slovenska arhitektura je danes zelo pestra in raznovrstna, predvsem pa je zgrajena bistveno več kot na primer v osemdesetih ali devetdesetih letih prejšnjega stoletja. To pomeni vsaj za del arhitekture tudi višjo kakovost. Pred leti skorajda nismo imeli kaj pokazati, sedaj je zgrajena bistveno več, to nam navsezadnje kažejo tudi arhitekturne razstave, pa naj bo to razstava Zbornice za arhitekturo ali Društva arhitektov Ljubljane.«

HIŠA NA GORENJSKEM

AVTORJA: MARJAN ZUPANC, PETRA ČEFERIN

ARHITEKTA MARJAN ZUPANC IN PETRA ČEFERIN: »Hišo sva zasnovala in postavila na lokacijo tako, da lahko stanovalci uživajo v lepih pogledih na okoliške gore in da lahko iz različnih prostorov hiše stopijo neposredno na vrt. Notranji prostor pa je razdeljen na bolj zasebni spalni del v zgornjem nadstropju in dvoetažni dnevni prostor, kjer poteka življenje v hiši.«

»Na ravni prostorskega načrtovanja imamo precej nerešenih vprašanj, ki se kažejo med drugim kot razdrobljena stanovanjska zazidava, tako da naša urbanizirana krajina že dobiva značilnosti ameriškega 'sprawla', kar je zelo skrb zbujajoče. Arhitektura sama pa je v dokaj dobri formi. Veliko je seveda anonimne gradnje, ki je povsem podrejena tržni logiki, a sredi te zazidave se pojavljajo posamezni objekti, urbanistični in krajinski posegi, za katere lahko rečemo, 'to je dobro, to je arhitektura'.«

VRTEC KEKEC V LJUBLJANI

AVTORJA: JURE KOTNIK, ANDREJ KOTNIK
IZVEDBA: RIKO HIŠE

ARHITEKT JURE KOTNIK: *»Najznačilnejši element vrta Kekec je njegova interaktivna fasada, ki je nastala kot odgovor na pomanjkanje igral na igrišču prvotnega vrta. Novi leseni prizidek ima zato igralo vzdolž vseh treh fasad, sočasno pa je to igralo še senčilo za okna. Otroci vrtijo pisane lamele, spoznavajo les in barve ter sami spreminjajo zunanjo podobo svojega vrta, kar je zanje priložnost, kakršna se jim le redko ponudi.«*

»Slovenska arhitektura nas občasno razveseli z zelo dobrimi rezultati in nanje smo lahko vsi državljani ponosni. Sicer pa ima naša družba nekaj težav s prepoznavanjem in uporabljanjem arhitekture kot inovativne panoge, ki je lahko generator drugih dejavnosti, in to čeprav so recepture razmeroma znane. Takšna miselnost pa je lahko ovira za marsikateri kakovosten projekt.«

ORDINACIJA STAMBOLDŽIOSKI V NOVI GORICI

AVTOR: ENOTA

ARHITEKT DEAN LAH: »Ordinacija je zasnovana kot prizidek k stanovanjski stavbi, a oblikovno se precej razlikuje od nje. Raje kot s prvotnim objektom išče odnos z naravno krajino, v katero je umeščena. Ker se hiša prilagaja naklonu terena, je delno vkopana, to pa kljub ekspresivnemu izrazu zmanjša prisotnost nove stavbe v stanovanjskem okolišju, občutno pa zmanjša tudi porabo energije, potrebne za ogrevanje in hlajenje.«

»Danes se veliko govori o sonaravnosti, vendar se enotna definicija, kaj sonaravnost sploh je, šele oblikuje. Dolga leta smo bili priča enostranskim prikazom različnih načinov za zagotavljanje energetske učinkovitosti, ki so nas vsi po vrsti želeli prepričati, da se moramo, če se želimo obnašati sonaravno, odreči kakovosti bivanja, ki smo je vajeni. Končno pa se zdi, da prihajamo do točke, ko nam uspe pogledati na sonaravnost malo bolj celostno in se začnemo zavedati, da je prava pot ravno nasprotna. Sonaravnost niso preprosti recepti. Sonaravno tudi ni enoznačno. Sonaravno je način razmišljanja!«

ŠPORTNA DVORANA PODČETRTEK

AVTOR: ENOTA

ARHITEKT DEAN LAH: »Čeprav je nova športna dvorana v Podčetrtku namenjena predvsem športu, je hkrati tudi edini večji občinski prireditveni prostor v kraju. Prav ta dvojna vloga je bila izhodišče za svojstveno zasnovo objekta. Osnovni oblikovni nosilec je 'rdeča preproga', ki obiskovalce pripelje do prireditev v objektu. Slovesnost dostopa je zvečer poudarjena tudi s svetlobnim ornamentom na fasadi. Perforirana obloga, ki prekriva velike okenske odprtine in čez dan preprečuje moteč neposreden vpliv sonca na igralne površine, ob mraku zasije v prepoznavnem cvetličnem vzorcu. Dogajanje v notranjosti tako neposredno odseva na fasadi in pripomore k promoviranju dogodkov in privlačnosti objekta.«

SAMO VAŠA PRAV POSEBNA HIŠA

Vabimo vas
na SEJEM DOM!

Od 8. do 13. marca 2011 na
Gospodarskem razstavišču v
Ljubljani. Našli nas boste v HALI A.

Spoznajte svet inovativne
gradnje in udobnega bivanja.

Predstavili vam bomo
najnovejše nizkoenergijske
koncepte gradnje
Lumar.

Arhitektura:

SoNo
arhitekti

BLACK LINE

NOV ARHITEKTURNI PRISTOP V MONTAŽNI GRADNJI

Linija Lumar BLACK LINE ponuja presežek sodobnega arhitekturnega oblikovanja. Nastala je kot odgovor na povpraševanja posameznikov, ki se zavedajo prednosti, ki jih ponuja montažna gradnja, a si želijo sodobnih atraktivnih, arhitekturnih rešitev. Optimalni tlorisni razpored in dovršene fasade zagotavljajo užitek bivanja dovolj drznim, upoštevajoč sodobne koncepte nizko energijske, eko gradnje.

Lumar[®]

Živeti najbolje!

T: 02 421 67 50
I: www.lumar.si

Vič - naselje ekoloških, nizkoenergetskih vrstnih hiš sodobne zasnove

ZA DRUGE - IN ZASE

Aleš Vrhovec, arhitekt

O združnem načinu gradnje

Za začetek si oglejmo preprost izračun. Odločili ste se končno rešiti stanovanjsko vprašanje, navsezadnje imate krepko čez trideset let in celo večnost ste prispevali k statističnemu vzponu Slovenije v vrh držav z najpoznejšo osamosvojitvijo otrok. Dokončno urediti si gospodinjstvo v domu staršev vam ne diši ali za to preprosto ni možnosti, najem pa se zaradi katastrofalno slabe ponudbe, visokih cen in sprtosti s prevladujočo ekonomsko logiko (po dolgih letih plačevanja ti ne ostane nič, niti sposobnost za najem posojila ne) zdi še manj privlačen. Svoje doda tudi okolje, kjer je hiša največji fetiš, ne glede na skoraj nerazumna odrekavanja, ki so za tak podvig potrebna - in tako dozori odločitev o nakupu lastne nepremičnine. Nabralo se je za kakih 30 tisoč evrov prihrankov, še enkrat toliko prispevajo starši, 90 tisoč je vredno podedovano stanova-

nje, 50 tisoč evrov je odobrila banka. Skupaj torej 200 tisoč evrov. Zelo lepa, za večino celo sanjska številka, ki pa na ljubljanskem nepremičninskem trgu ne zaleže prav veliko, vsaj za tako zeleno hišo ne. Lahko bi šli recimo v Maribor in tako več kot podvojili vložek, lahko bi se ozrli okoli Ljubljane in si omislili »tretjo fazo« kakšne bankrotirane investicijske prevare, lahko bi se zadovoljili s sedemdesetimi kvadrati v središču mesta in z razpadajočo vežo. Lahko pa bi našli še dva somišljenika, »vrgli« na mizo konkretnih 600 tisoč evrov in dosledno upoštevali svoje želje. Dvesto tisoč bi bilo dovolj za nakup zemljišča, 450 tisoč bi zgradilo trikrat po sto kvadratnih metrov in poplačalo prispevke in honorarje. Dobili bi novo hišo z zanimivo, sebi prilagojeno arhitekturo, tlorise po željah, garažo in vrt - in nepozabno izkušnjo, z vsem do-

brim in slabim, ki ga gradnja prinese, tudi s premišljanjem, kako pokriti najmanj deset odstotkov višje stroške, ki so prav tako železna zakonitost.

Bistvena elementa pri tem, da se o taki, skorajda logični rešitvi sploh začne pogovarjati, sta dva - veliko idealizma in angažiran arhitekt. Prvega je kljub vsesplošnemu pesimizmu vseeno še nekaj, z angažiranimi arhitekti pa je resna težava. In prav oni bi znali biti razlog, da je takšnih gradenj tako malo. A kot povsod je tudi tu potreben celovit pogled, ki razkrije prave vzroke za apatičnost stroke. Današnji čas zaznamujeta nepovezanost in pomanjkanje občutljivosti za družbene težave, arhitektura ni pri tem nobena izjema, a še bolj od splošne negativnosti je pomembna deziluzija, ki jo arhitekti doživljamo pri svojem delu prav vsak dan, morda bolj kot ljudje, ki

delajo na nekaterih drugih področjih. Če rečemo, da notar pri delu rešuje enačbe z eno neznanko, univerzitetni profesor z dvema, zdravnik pa recimo s tremi ali štirimi, je jasno, da se arhitekt redno srečuje z vsaj šestimi. Izumljati in uresničevati kreativno prostorsko vizijo je težavno samo po sebi, a če to poteka v državi, ki ne ve več, kje se je drži glava, kjer se je birokracija razrasla prek vsake razumne meje, kjer izvajalci izumljajo nove in nove »nateg«, nergaški sosedi pa so se povampirili v vigilantske civilne iniciative - potem nekako izgubiš veselje. Saj se najbolj od vseh zavedaš, kaj te čaka, še posebej če pri potencialni združni gradnji dodaš vprašljive finance, nezaupanje v arhitekturo nasploh in težavno usklajevanje interesov, ko stvari nanesejo na gradnjo lastnega doma. Vsega je preprosto preveč.

Kranjska Gora - počitniška zadruga v skrbno prenovljeni hiši

Rožna dolina - vrstni ateljeji s prostorom za srečevanja pod vhodno nadstrešnico

A obstajajo tudi zgodbe s srečnim koncem. Bile so včasih in so sedaj. V tujini in pri nas, resnici na ljubo, celo še posebej pri nas. Socialistični sistem je bil kolektivizmu in družbeni odgovornosti pač izjemno naklonjen, povojna vera v napredek in otipljivo izboljševanje življenjske ravni pa sta porajala optimizem, ki ga je poganjala tudi modernistična maksima, da boljše bivalne razmere ustvarjajo boljšega človeka.

ZGODOVINA

Združevanje moči je stara zamisel. Zdrudiško gibanje je posledica emancipatornih, socialno naravnanih gibanj, začetih z revolucijami v 18. stoletju. Ta gibanja so tlela še vse 19. stoletje in naravnost izbruhnila v začetku 20. stoletja. Na rob preživetja potisnjeni, a prebujeni delavci, kmetje in obrtniki so ustanavljali potrošniške zadruge, kooperative, konzumne skupnosti kot protiutež kapitalizmu v najsurovejši obliki. In to po vsem industrializiranem svetu.

Presenetljivo močno je bilo gibanje v Ameriki, kjer so levo usmerjene ideje dobile zamah po gospodarski krizi in bankrotu nebrzdanega gospodarskega liberalizma; konec tridesetih let je postal boj za pravičnejše urejeno družbo samoumeven in precej enakomerno razporejen, predvsem med intelektualci. Arhitekti so bili takrat avantgarda, bili

FRANK LLOYD WRIGHT JE V TRIDESETIH LETIH RAZVIJAL TIPOLOGIJO STANOVANJSKIH HIŠ MANJŠIH TLOORISOV IN PREPROSTE IZVEDBE, IMENOVANIH "USONIAN HOUSES", KI NAJ BI KAKOVOSTNO MODERNO ARHITEKTURO NAREDILE DOSTOPNO TAKO REKOČ VSAKOMUR.

so tisti, ki so znali misliti utopije. In v kontekstu takratne Amerike je bil najbolj markantna in hkrati razvpito zvezdniška figura arhitekturne scene Frank Lloyd Wright. Znan sicer po vilah za največje industrialce svojega časa je v tridesetih letih razvijal tipologijo stanovanjskih hiš manjših tloorisov in enostavne izvedbe, imenovanih »usonian houses«, ki naj bi kakovostno moderno arhitekturo naredile dostopno tako rekoč vsakomur. Razmislek o tipologiji je položil na zasnovo povsem novega tipa mesta, tako imenova-

nega Broadacre City, prerijskega disperznega mesta, ki so ga zaznamovali uporaba avtomobila in letala, odsotnost središča v klasičnem pomenu, ekstremne koncentracije v redkih nebotičnikih in prepričanje, da mora družini pripadati en aker (približno 4000 kvadratnih metrov) zemljišča - kar glede na razsežnosti niti ni bilo tako ekscesno. Leta 1940 je imel FLW pri 73 letih udarno razstavo svojih del v muzeju MoMA v New Yorku in med številnimi obiskovalci sta bila tudi Priscilla in David Henken. Bila sta

entuziastična člana potrošniške zadruge in sta sodila v krog intelektualcev, ki jih je bivanje v New Yorku utesnjevalo. Hoteli so živeti »thoreaujevsko« povezanost z naravo, a z vsemi atributi moderne urbanosti, in prav FLW-jeva retrospektiva jim je povedala, kaj si v resnici želijo. Zaradi začetka vojne so z nekaj zamude leta 1943 ustanovili stanovanjsko kooperativo, začeli varčevati in iskati primerno zemljišče. Ugotovili so, da bi bilo idealno število članov/družin/hiš 50 in da bi bilo najbolje, če bi bil arhitekt kar

POMISLIMO NA VSE TIPSKE HIŠE V SLOVENIJI, PREVELIKE IN RAKASTO RAZRAŠČENE PO PODEŽELJU, S KATERIMI SI POSAMEZNIK NIMA KAJ POMAGATI - ŠTIRJE PA BI SI UREDILI IZJEMNO VEČSTANOVANJSKO HIŠO.

Silver Lake LA -
ekološko naravnana
skupnost ljubiteljev
priusov

Story by Frances Anderson
Photos by Dana Lauridsen
Project: Auburn 7
Architect: MASS Architecture and Design
Location: Los Angeles, California

Almere - združni tipološki hibrid in zadovoljna skupnost po nizozemsko

ARHITEKT STANKO KRISTL JE S SKUPINO PETIH HIŠ NA BORSETOVI ULICI V TRNOVEM POSTAVIL ŠE DO DANES NEPRESEŽEN IDEAL BIVALNEGA OKOLJA - SOSEDSKA ZADRUŽNA ORGANIZIRANOST, PRITLIČNA GRADNJA, TLOVIS V OBLIKI ČRKE T Z INTIMNIM VRTOM IN ARHITEKTURO DROBNIH PRESEŽKOV.

FLW sam. Ta je privolil, da bo bdel nad projektom, zanj naredil urbanistično zasnovo in načrte za pet hiš, preostalih 45 pa učenci iz njegovega studia oziroma arhitekti, ki se mu bodo zdeli primerni. Rodila se je Usonia. In epilog? Po štirih letih so pridobili zemljišče, dve leti so se borili z bankami za posojila, leta 1949 je bila zgrajena prva hiša, šele leta 1960 zadnja. Med člani se je optimizem mešal z obupom, ljudje so vstopali in izstopali, pogoste so bile bitke z arhitektom in še bolj z vrtoglavo naraščajočimi stroški. A trdno jedro združnikov je vztrajalo in uspelo jim je zgraditi celo 55 hiš, ki so danes zaščiteni arhitekturna dediščina, predvsem pa je bivalna kakovost naselja in povezanost skupnosti taka, da so stavbe še po 60 letih pretežno v lasti potomcev prvotnih članov kooperative, saj si niti predstavljati ne morejo, da bi živeli kje drugje.

Slovensko ozemlje ni v ničemer zastajalo. Konzumne zadrugе so se pojavile že na prehodu v 20. stoletje, ključna oseba gibanja pa je bil Anton Kristan, Ljubljčanec z Viča, socialdemokrat, med drugim zaslužen za leta 1924 ustanovljeno stanovanjsko zadrugo Stan in dom, ki je med Tobačno in Ilirijo postavila naselje hiš po enotnih načrtih z značilnimi strmimi strehami. Po vojni so na mesto politično-menedžerskih združenj stopile zadrugе arhitektov, ki so reševali svoje stanovanjsko vprašanje in jim kolektivizem blokov nikakor ni dišal. Prvo je leta 1955 spodbudil arhitekt Oton Jugovec (še Križaj, Lapuh, Muster in drugi) na Tugomerjevi ulici v Šiški, ki je vpejla skandinavsko navdahnjen arhitekturni jezik (velike steklene površine, nedeljeni vrtovi) in tipologijo globoke, medetažne vrstne hiše kot najprimernejši kompromis med kakovostjo zasnove in veliko gostoto. Našel je parcelo, pripravil načrte, zbral somišljenike, večinoma stanovske kolege in prijatelje, in skupaj so ustanovili zadrugo Park. Še istega leta je naselje zelo podobnih hiš začela graditi skupina, združena okoli Marka Šlajmerja (še Fink, Lapajne, Kralj in drugi) na Langusovi ulici pri Koleziji. Leta 1960 začeta je sledila skupina petih, tokrat atrijskih hiš na Borsetovi ulici v Trnovem. Arhitekt Stanko Kristl je z njimi postavil še do danes nepresežen ideal bivalnega okolja - sosedska združna organiziranost, pritlična gradnja, tloris v obliki črke T z intimnim vrtom ter arhitekturo drobnih presežkov, od tal dvignjenega pritličja, velikih, rahlo konzolnih oken, tople fasadne opeke vse do lahkotno lebdeče strehe.

SEDANJOST

Motivi za novodobne zadrugе so pravzaprav enaki kot pred pol stoletja in več, pridružili so se jim le še

ekološki vzgibi - ki pa pravzaprav tudi niso nič drugega kakor marketinško preoblečena zdrava pamet, prisotna že od nekdaj. Prav ekologija oz. ideologija »prios communities« (po varčnem hibridnem avtu, statusnem simbolu okoljevarstvenikov) je botrovala naselju sedmih vrstnih hiš v Silver Laku v Los Angelesu. Začeta kot klasična špekulativna gradnja je doživela nepremičninski zlom leta 2007 - in obstala. Rešitev je ponudilo po naključju odkrito internetno združenje voznikov priusov, ki so bili v sosesčini Silver Laka še posebej prisotni. Investitorja sta jih vključila v proces, oni pa so z veseljem sprejeli projekt, ki je v arhitekturo vnašal vrednote, tako cenjene pri avtomobilih - gospodarno rabo prostora, skupne vrtove, izkoriščanje sončne energije, nezapleteno uporabo, pripadnost skupnosti, vse začinjeno z zelo sodobnim videzom. Izjava o odnosu do sveta, tako rekoč, sedaj manifestirana tudi skozi življenjsko okolje.

Podobno razmišljanje je vodilo pet nizozemskih družin, ki so si zgradile skupen dom v Almereju, zanimivo strukturo, tipološki hibrid med večstanovanjsko, vrstno in individualno hišo. Objekt s tremi etažami in tremi obrazi je zasnovala skupina Next Architects, ki so jo družine angažirale po izsiljevalskem fiasku s prvimi arhitektom. Mladim arhitektom je uspelo izpolniti večino želja, hkrati pa so delovali kot arbiter, ko se združniki niso mogli zediniti. Omembe vredna sta, poleg zares prave »landmark« arhitekture (karkršno so si naročniki želeli) s kakovostnimi tlorisi, vsaj še dva podatka - po izdelani zasnovi se je vsaka od petih družin odločila za drugo enoto, prav tisto, ki so ji jo namenili arhitekti, zadruga pa je delovala tako, da je »delegirala« po dva menedžerja iz svojih vrst za vsako od področij in v celoti sta bila odgovorna zanj. Direktorja sta opravila raziskavo, dobila ponudbo, odločili pa so z glasovanjem vseh s suhim »da« ali »ne« - in s čim manj čustvenega vpletanja, ki je lahko razdiralno pri podvigu, kakršen je gradnja doma. Precej izkušenj z vrsto gradenj, ki bi jih lahko imenovali združne, smo si pridobili tudi v naši arhitekturni praksi, GregorcVrhovec arhitekti. Ne gre sicer za zadruge starega tipa, registrirane kot posebne pravne osebe (teh danes tako ali tako praktično ni več) z obsežnim birokratskim ustrojem. Bolj lahko govorimo o ad hoc interesnih, projektno naravnanih združenjih, ki pa imajo bolj ali manj vse značilnosti kooperativ - skupno iskanje primerne nepremičnine, projektiranje, iskanje virov financiranja, participacija udeležencev in prilagajanje individualnim željam, izbira izvajalca, gradnja, ustvarjanje občutka pripadnosti. Tako je leta 2004 začela nastajati skupina vrstnih ateljev v Rožni dolini, ki so bili v

Zadruga Borsetova arhitekta Stanka Kristla - etos šestdesetih v najlepši izdaji

Kooperativa Usonia - F.L. Wright na gradbišču prvotno zgrajene hiše preučuje pesek

prvotni zasnovi namenjeni trem arhitektom, partnerjem v gradnji (Hacin, Klanjšček, GregorcVrhovec), na samem začetku pa sta se pridružila še dva soinvestitorja iz kroga prijateljev in znancev. Zadeve so v letih do izgradnje šle nekoliko svojo pot (dvoetažni prostor ateljejev je bil povsod zaprt, nobeden od nas arhitektov ni ostal v sosedstvu), a ostalo je zanimivo, zelo sodobno in urbano bivalno okolje z veliko »arhitekture na kvadratni meter«, ki v ustaljenem načinu organiziranja gradnje ne bi bilo dosegljivo, ne izvedbeno ne finančno.

Zanimiva je tudi izkušnja s »počitniško zadrugo«, nastalo do leta 2009 v polovici prenovljene hiše v Kranjski Gori, skupino štirih majh-

nih stanovanj s kvadraturto od 40 do 50 kvadratnih metrov, ki pa jo povečuje veliko prostora za srečevanja - od garaž, dvorišča, savne, vinske kleti do veže in male knjižnice v nadstropju. Glavna odlika je občutek pripadnosti zaradi spremljanja procesa gradnje, ki je v nekaj letih tesno povezal udeležence in dal novo razsežnost uživanju tega »večnim počitnicam« namenjenega prostora. Vse to si prizadevamo ujeti tudi v zasnovi naselja trajnostnih vrstnih hiš, ki ga načrtujemo za lokacijo na Viču.

Prednosti so-delovanja so torej očitne, za druge in zase lahko vsak najde kaj. Priložnosti pa je v resnici več kot kadarkoli, čeprav jih redko kdo opazi. Taki časi pač. A pomislimo le

na možnosti interneta, na vse nedosegljivo drage parcele, ki kar kličejo po skupini kupcev, in pomislimo na vse tipске hiše v Sloveniji, prevelike in rakasto razraščene po podeželju, s katerimi si posameznik nima kaj pomagati - štirje pa bi si uredili izjemno večstanovanjsko hišo. In tako iz največjega urbanističnega problema (v povezavi z električno prihodnostjo avtomobilov) poskrbeli za družno postavljanje temeljev prenove (re-use) degradiranih hiš in naselij kot najbolj do okolja prijazne oblike gradnje nasploh. Arhitektom pa bi pomagali, da prenesejo pozornost z golega oblikovanja fasad na izumljanje drugačnih načinov organizacije gradnje, kjer je pravo polje inovacij za uspavano stroko. ☉

SOCIALISTIČNA STANOVANJSKA ARHITEKTURA

Vesna Teržan

Ilija Arnautović je projektiral stanovanjske objekte, v katerih še danes živi
nekaj več kot 57 tisoč ljudi

V času jugoslovanskega socializma je država gradila stanovanja za svoje delovno ljudstvo. Vsak delavec - delavci so bili vsi, od profesorjev do tistih za tekočim trakom, pa tudi uradniki in partijski funkcionarji - je dobil stanovanje, eden večje, drugi manjše, a tudi najmanjša stanovanja so bila projektirana v duhu modernega bivalnega prostora. Investitor je bila država/družba, prebivalci teh družbenih stanovanj pa so plačevali, z današnjega »tržnega« vidika, simbolične najemnine. V tistem času skorajda ni bilo brezdomcev, vsak je imel streho nad glavo.

V obdobju med letoma 1955 in 1985 je največ stanovanj v Sloveniji zgradil arhitekt ILIJA ARNAUTOVIĆ. Prof. dr. ALEŠ VODOPIVEC meni, da je treba njegov opus, posvečen stanovanjski arhitekturi, natančno predstaviti, saj je svoj poklic razumel kot socialno poslanstvo, tehnično znanje pa je uporabil za reševanje najtemeljnejših vprašanj človekovega bivanja. S svojim delom je vidno zaznamoval tudi razvoj gradbeništva in gradbene industrije v Jugoslaviji, predvsem pa je vplival na razvoj drugačnega načina bivanja, uvedel sodobnejše in nove oblike bivanjske kulture. Posvetil se je manj uglednim nalogam - projektiranju stanovanj za najširše ljudske množice, nalogam, ki so se zdele večini arhitektov manj privlačne.

Pri tem je eksperimentalni s takrat modernimi gradbenimi tehnikami, uvajal nove koncepte in sodobne standarde, tudi v minimalnem stanovanju, in z inovativnimi tlorisi

uvajal fleksibilno rabo prostorov in njihovo prehodnost. Obdržal je standard vgrajenega pohištva iz tridesetih let, s pozornostjo načrtoval bivalne kuhinje in stik stanovanja z zunanjim prostorom. Funkcionalno osvetlitev in tehnične novosti glede virov energije (elektrika, plin) je skupaj z vprašanji zračenja in hrupa postavil na pomembno mesto pri iskanjih rešitev za sodobne bivalne prostore.

Za Arnautovićevo projektiranje sta značilni gospodarnost in hitrost gradnje z možnostjo industrijske proizvodnje posameznih gradbenih elementov (industrializacija in prefabrikacija gradbenih elementov), raziskoval je različne možnosti montažne gradnje, uporabljal montažne fasadne elemente (velikopanelne montažne sisteme, načine težke in lahke montaže). Skratka, iskal je številne tehnične rešitve in pri tem ponudil kar nekaj izumov. Arhitekt ANDREJ MERCINA, avtor monografije o Arnautoviću, meni, da se je ta z dosledno uporabo montažnih sistemov odmikal od paradigme Ravnikarjeve šole, a hkrati je prav Ravnikar opozarjal, da je z uporabo montažne gradnje le Arnautoviću uspelo ustvariti kakovostno arhitekturo. Vodopivec vidi njegovo arhitekturo kot avtentično, saj zasnove njegovih zgradb izhajajo iz premišljene uporabe konstrukcijskih načel, gradbenih tehnik in materialov, členjenost stavbnih mas sledi organizacijski logiki notranjega prostora.

Ilija Arnautović se je rodil v Kralje-

vini Jugoslaviji, v Nišu, leta 1924, umrl je v Ljubljani leta 2009. Arhitekturo je študiral v Pragi (1945-48) na Visoki tehnični šoli, študij pa nadaljeval (1948-52) v Ljubljani v seminarju EDVARDA RAVNIKARJA. Z njim kot mentorjem je imel strogo strokovne stike, vzpostavil je distanco, morda tudi kot obrambo pred vplivom Ravnikarjeve karizme. Preprosto se je hotel osvoboditi vpliva mentorja, bil je samosvoj, in to samosvojost je želel tudi obdržati. Bil je skromen, umikal se je v zasebnost in delo, vedno je odklanjal kakršno koli publiciteto. Kmalu po diplomi se je zaposlil v Splošnem gradbenem podjetju Zidar Kočevje, se v letih 1958-60 vrnil v Ljubljano in se zaposlil v projektivnem biroju Zavoda za stanovanjsko gradnjo Ljubljana, nato je vodil različne projektantske biroje: 1961-62 biro Termika, 1963-82 biro Obnova in 1983-86 biro Giposs.

Leta 1953 sta z arhitektom STANKOM KRISTLOM, ki je bil takrat še absolvent arhitekture, sodelovala na natečaju za stanovanjske zgradbe Mestnega ljudskega odbora v Ljubljani. Ta natečaj je bil pomemben, saj je bil prvi po letu 1945 namenjen stanovanjski tematiki. Zaradi ohlapnih razpisnih pogojev sta mlada arhitekta lahko izrazila svoj ambiciozni načrt za lokacijo na Metelkovi. Zasnova je vsebovala različne tipe stanovanj, s tem sta zagotovila pestro strukturo prebivalcev, ki je bila ena izmed zahtevanih kvalitet sodobnega bivalnega okolja. Tlorisne zasnove stanovanj so že

KJE IN KAJ JE ZGRADIL ILIJA ARNAUTOVIČ

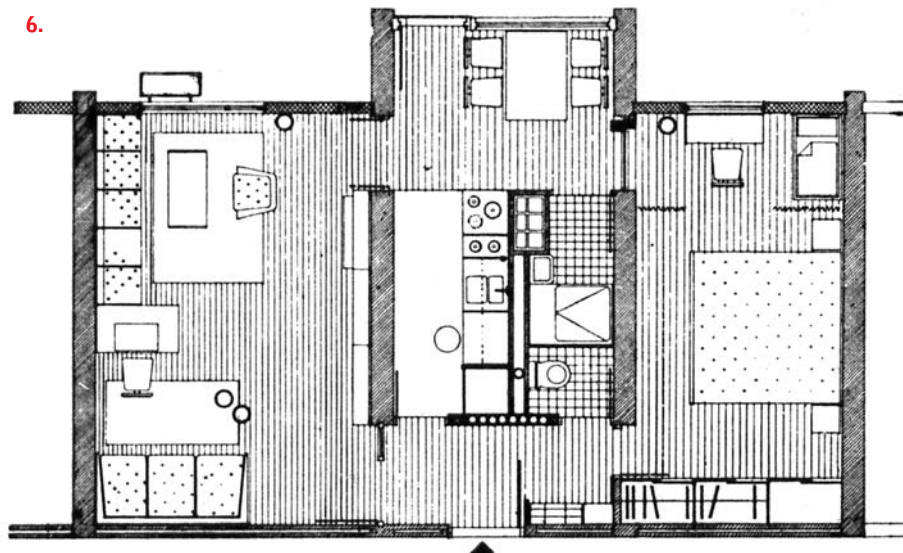
1983-86	ALŽIRIJA ORAN: stanovanjsko naselje Zhun II, (s sodelavci)	1963	VRSAR: apartmajsko naselje	1955	stolpnice na Roški, soavtor Milan Mihelič
1965-67	AVSTRIJA ŽELEZNA KAPLA: hotel Obir	1959	ZAGREB: zdravstvena ambulanta	1958-62	stolpnice v Savskem naselju, soavtor Milan Mihelič
1980-81	ČRNA GORA CETINJE: stanovanjsko naselje	1952	SLOVENIJA KOČEVJE: stanovanjski blok	1959	lastna hiša na Peričevi ulici
1965-66	HRVAŠKA POREČ: apartmaji Luna	1953	vrstne hiše, soavtor Stanko Kristl	1959	atrijske hiše na Ulici Nade Ovčakove
		1954-58	LJUBLJANA: Gospodarsko razstavišče, sodelavec arhitekta Branka Simčiča pri kupoli hale A (armiranobetonska lupina)	1960	poslovna zgradba na Tivolski cesti
				1963-65	vrstne hiše v Podgori, Šentvid
				1964	stanovanjski stolpič na Vodovodni cesti
				1965	policijska postaja Bežigrad na Posavski ulici

61

JANEZ KALIŠNIK

- 2. Vrstne hiše v Podgori, Ljubljana
- 3. Dnevni prostor v eni izmed vrstnih hiš v Podgori, Ljubljana
- 4. Savsko naselje, Ljubljana
- 5. Soseska ŠS8 v Šiški, Ljubljana
- 6. tloris stanovanja s središčnim sanitarnim vozlom

1965-70 stanovanjski bloki jugomont na Črtomirovi, Topniški in Neubergerjevi ulici

1966-71 soseska v Šiški ŠS-6 (med Celovško in Vodnikovo cesto - kompleks ulic Adamičeva, Rašiška, Gotska, Trg komandanta Staneta)

1966 stanovanjski stolpiči, Polje-Slape

1966 bloki jugomont na Rudniku

1967 bloki jugomont v Novih Jaršah

1967-69 stolpnice na Vodovodni cesti

1967 poslovni objekti na Vojkovi ulici

1968 stanovanjski blok na Novakovi ulici

1968 stanovanjski bloki ŠS-10, Draveljska gmajna

1970-77 stanovanjski bloki BS-3, ulice Puhova, Trebinska, Maroltova, Reboljeva, urbanizem Mitja Jernejc in Vesna Ferluga

1970 enodružinska hiša Mir, Stanežiče

1972-73 stolpnice ŠS-8, Slepí Janez ob Celovski cesti

1973 stolpnica v Črnučah

1974 stanovanjski bloki v Črnuški gmajni (na Cesti Ceneta Štuparja)

1974-76 stolpnice in bloki v Domžalah

1975 vrstne hiše v Črnuški gmajni

1980-82 stolpnice BS-3 na Vojkovi ulici

LUCIJA:
1974 stanovanjski stolpiči

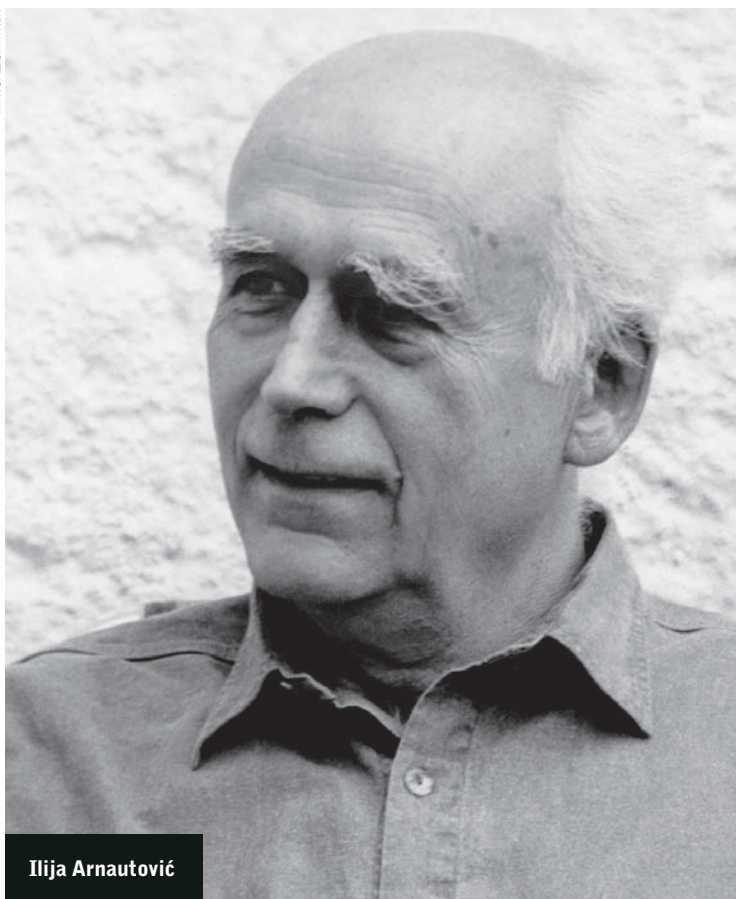
VELENJE:
1958 stolpnica na Titovem trgu, soavtor Milan Mihelič

1982-83 stanovanjsko naselje

VRHNIKA:
1967 stanovanjski bloki

SRBIJA
NOVI BEOGRAD:
1970-74 stanovanjski objekti - stavbni otok 28 (avtor vrta Stanko Kristl, avtor šole Janez Lajovic)

1982 stavbni otok 28, nadaljevanje

Ilija Arnautović

govorile o pretočnih prostorih in krožno prehodnih stanovanjih. Takšen koncept je nadaljeval tudi pri projektiranju dvosobnih in trisobnih stanovanj s središčnim sanitarnim vozlom, ki jih je leta 1955 zasnoval skupaj z arhitektom MILANOM MIHELICEM. Ta stanovanjska zasnova s svojo izčiščenostjo pomeni vrhunec v razvoju sodobnega tipa stanovanjskih tlorisov. Celotno stanovanje je pravzaprav velik prostor, ki pa ima v osrčju kuhinjo, kopalnico in stranišče; to so poimenovali zaboj sanitarij ali sanitarni voz. Ob sanitarnem vozlu so prostori nanizani kot niše, ki jih povezuje krožna pot; notranji prostori hkrati v glavnih parametrih neposredno definirajo tudi zunanji ustroj objekta. Razmeroma majhna stanovanja so s takšnim nizanem prostorov pridobila poglede vzdolž celotne dolžine, skozi tri prostore in ponekod še naprej skozi veliko okno, to pa jih je na oko zelo povečalo. Čeprav so nekateri prostori veliki le toliko, kot je nujno potrebno, zasnova omogoča precejšno fleksibilnost pri razporejanju dejavnosti. Osnova, ki omogoča realizacijo teh novih prostorskih kvalitet, je popolnoma tehnične narave. Sanitarni voz, s katerim sta povezani kuhinja in kopalnica, pa s sredinsko postavitvijo izgubi možnost neposrednega naravnega prezračevanja. Zato je bilo treba razviti nov tip instalacijskega jaška in montažne ventilacijske tuljave, ki omogoča prezračevanje središča

stanovanja. Pri tem vprašanju je sodeloval s strojnim inženirjem Likarjem. Takšno stanovanje projektantov Arnautovića in Mihelića je bilo pomemben dosežek slovenske arhitekture in je bilo predstavljeno na razstavi »Porodica in domačinstvo« leta 1958 v Zagrebu. Realizacijo tega stanovanjskega tlorisa sta izpeljala v stolpnica na Roški, Streliški in v Savskem naselju v Ljubljani, pa tudi v stolpnici na glavnem trgu v Velenju.

Ilija Arnautović sodi med pionirje montažne gradnje. Za začetnika montažne gradnje v Sloveniji sicer velja DANILO FÜRST, ki je razvil sistem Hitrogradnja, poleg tega je bil avtor prve montažne hiše pri nas; ta je bila postavljena v osmih dneh, skupaj s celotno notranjo opremo. Toda že leta 1955 so v Zagrebu ustanovili podjetje Jugomont za proizvodnjo elementov za sistemsko montažno gradnjo. V Ljubljani je sistem izpopolnil inženir ERVIN PRELOG in ga uskladil s protipotrebni zahtevami. Arnautović in Prelog sta bila sodelavca v podjetju Obnova in prvi bloki, zgrajeni po sistemu Jugomont, so zrasli v letih 1965-70 na Črtomirovi, Topniški in Neubergerjevi ulici v Ljubljani, leta 1967 so sledili bloki v Novih Jaršah, leta 1968 na Novakovi ulici, spremenjeni, velikopanelni sistemi pa so bili izpeljani v letih 1970-77 na Puhovi, Trebinjski, Maroltovi in Reboljevi ulici v Ljubljani. Glavni značilnosti montažnega sistema gradnje Jugomont sta strogo ločevanje

nosilnih in nenosilnih elementov ter delitev na lahke in težke montaže, ki izhaja iz teže oziroma dimenzij posameznih montažnih elementov. V sistem sodijo tudi prefabricirana stopnišča. Sistem Jugomont ne pozna fasadnih elementov, zato se je uporabljal lahki tip fasade - salonične plošče, ki pa jih je Arnautović kmalu zamenjal z betonskimi prefabrikati - z betonskimi fasadnimi paneli v obliki sendviča.

V obdobju socializma je bilo ključnega pomena uspešno sodelovanje stroke s politikom, to se je kazalo tudi v določitvi stanovanjskih standardov, ki so pomenili nujnost takratnega časa. Zvišanje življenjske ravni je bilo eden izmed ciljev. Nedvomno sodijo vrstne hiše v Podgori v ljubljanskem Šentvidu med takšne realizacije. Zadrugi likovnih umetnikov je uspelo, da jim je Arnautović projektiral domiselno kombinacijo umetniških ateljejev in stanovanj. Hiša je imela velik bivalni prostor s kuhinjo, nad njim je bil odprt balkon - atelje, drugi, ožji krak stavbe pa je ponudil prostor spalnicam in sanitarijam. Vrstne hiše v Podgori lahko uvrstimo med primere dobrega zgledovanja po skandinavski sodobni hiši. Sicer pa je Arnautović projektiral stanovanjske soseske. Šišensko sosesko ŠS-6 je načrtoval v letih 1966-71, predvideval je bilo 2800 stanovanj za 10.000 prebivalcev in ta soseska je prelomnega pomena; urbanizem sta pripevala JANEZ VOLK in ALEŠ ŠAREC. Visoke stolpnice tega naselja so postavljene ob Celovško cesti in naj bi obdajale središče soseske s kulturnim in trgovskim centrom ter ambulanto, prek parka se urbanizem podaljša do šolskega centra (gimnazija, osemletka in vrtec), nižji bloki se nadaljujejo proti Vodnikovi cesti, tloris naselja kaže, da ima vsak nizki blok velik atrij ali, bolje, objema veliko zeleno površino, ki pomeni skupni zunanji prostor vseh prebivalcev, njihov park in igrišče, za nekatere naravno dnevno sobo. Ti notranji atriji so zavarovani pred avtomobili, saj je gibanje vozil v notranjosti soseske dosledno in natančno določeno. Velja za eno izmed kakovostnejših sosesk, a, žal, ni bila v celoti realizirana.

Slepi Janez v Šiški, soseska, poimenovana po gostilni, ki je prej stala na tem mestu, je prva realizacija težkomontažnih sistemov stanovanjske gradnje, ki jo je Arnautović pred tem preizkusil že v beograjskem naselju. Tloris stavbe je zalomljen, v sredini med krakoma stolpnice je stopnišče - vertikalna komunikacija - kot jedro stavbe, na eni strani popolnoma odprto, na drugi zastekljeno. Predstavlja os zamika stanovanjskih krakov, opravlja tudi funkcijo požarnega stopnišča; v pritličju je izpeljan vhod v

objekt, ki ga pokriva nadstrešnica, oblikovana kot nagubana pahljaka v temno modri barvi, barvi vseh kovinskih elementov stavbe.

Med zadnjimi Arnautovičevimi projekti je bila soseska BS-3 Bežigrad. Arhitekt Andrej Mercina, Arnautovičev vnuk, meni, da je BS-3 v številnih pogledih vrhunec Arnautovičevega ustvarjanja in je plod več desetletij raziskav in projektiranja z montažnimi sistemi. Ambient soseske je slikovit in kompleksen, na delu sta bili racionalnost in igrivost formalnih izpeljav. Urbanistična zasnova (MITJA JERNEJC in VESNA FERLUGA) je unikatna v Sloveniji. Nižji del naselja sestavljajo pasovi štirinadstropnih blokov, razdeljenih na štiri segmente, med njim so večje zelene površine, pred prostimi pritličji pa nastajajo trgi, v javne površine je vpet sistem trim steeze z urejenimi počivališči, skozi naselje pa poteka tudi Pot spominov in tovarštva. Prav takšna ureditev zunanjih površin, kakršna je v tem naselju, pogosto manjka v spalnih naseljih kot tista pika na i z gledno urejene soseske. Kompozicijsko samostojen element stopnišč pri nizkih stolpih je z jekleno konstrukcijo samonosilen. Protitež kompleksu nizkih blokov sta gruča visokih stolpnice (svinčnikov), ki sta odgovor na zahtevo po izjemni gostoti poselitve. Celotna masa je razdeljena na dvanajst vitkih stolpičev, po štirje so povezani v snope z vertikalnimi komunikacijami in servisnimi balkoni; stanovanja, ki so v strešnih zaključkih (kapa), so drugačna, odlikujejo pa jih tudi lepi pogledi na Ljubljano, na bližnje Kamniške Alpe in Posavsko hribovje.

Omenili smo samo sedem Arnautovičevih arhitekturnih projektov in stanovanjskih sosesk, ki so glavne novosti v slovenski arhitekturi.

Arnautovičeva arhitektura ni postavljaška, je v službi uporabnika in ne arhitekta. Njegova generacija arhitektov je razumela svoje delo kot orodje za doseg družbenih idealov. Zdi se, da so imeli arhitekti prav zaradi tega takrat ugled v družbi, njihovo delo se je razumelo kot »izgradnja« naše kulturne in nacionalne identitete. Vodopivec razlaga, da »*arhitektura posredno govori, kako naj živimo v tem svetu, zato ima vsaka gradnja tudi etično razsežnost, ki zahteva odgovornost*«. Tako je Arnautovičev delo svojevrstna kritika današnje kulture, ki je v znamenju potrošnje, mode in podob. Njegova arhitektura je nosilec povsem drugačnega sporočila, opozarja Vodopivec: »*Njegov zavidanja vreden opus lahko razumemo tudi kot parafrazo Mumfordove misli s konca šestdesetih let - prišel je čas, da se arhitektura vrne na zemljo in ustvari nov spodoben dom za človeka.*» ☉

VDAHNITE ŽIVLJENJE V SVOJ DOM

Dodatne
ugodnosti
za 2*

Odlična ponudba stanovanjskih kreditov

Spustite domišljijo v svoj dom in se prepustite užitkom ob snovanju svojih načrtov pri nakupu, gradnji ali obnovi svojega doma. Uresničite jih z izjemno ponudbo stanovanjskih kreditov, ki velja do 31. 3. 2011 oziroma do porabe kvote.

* Preverite dodatne ugodnosti za dva nova uporabnika Aračuna in možnosti soplačništva.

www.abanka.si | info@abanka.si | Abafon 080 1 360

Povezuje nas odličnost

The Banker | Banka leta 2010 v Sloveniji
Euromoney | Nagrada za odličnost 2010

ABANKA
BANKA PRIJAZNIH LJUDI

MUZEJ, KI NE POTREBUJE UMETNIN

Dr. Luka Skansi, arhitekt

Novi Maxxi - muzej sodobnih umetnosti v Rimu

Imenovali so ga »učinek Bilbao«. Do zadnje gospodarske krize, ki se je leta 2008 razširila po svetu, je veljal za paradigmatični primer, po katerem so se zgledovale mestne politike po vsej Evropi. Guggenheimov muzej arhitekta Franka Ojwa Gehryja, ki je bil zgrajen leta 1997, je s svojimi pompoznimi oblikami in tonami bleščečega titana spremenil depresivno, industrijsko in širši javnosti neznano mesto na severu Španije v eno najbolj obiskanih evropskih središč. Medijskemu in kulturnemu dogodku Guggenheimovega muzeja je sledila gradnja podze-

mne železnice, hotelov, kulturnih centrov, parkov, poslovnih središč in večnamenskih objektov v vsestranskem gospodarskem in političnem projektu urbanistične prenove. Učinek je bil, da se je celotna prostorska in funkcionalna konfiguracija baskovskega središča v zelo kratkem času spremenila v sodobno svetovno mesto. S projektom, ki je pritegnil ogromno obiskovalcev in investitorjev, se je hkrati začel kulturno-muzejski turizem ali, bolje rečeno, ta projekt je to sodobno obliko turizma spodbudil. Bilbao je dolgo veljal za dokaz, da lahko arhi-

tektura z močnim ekonomskim programom in jasnimi političnimi projekti korenito spremeni podobo mesta.

Nobeno veliko ali srednje veliko mesto na svetu, ki se je v zadnjih dveh desetletjih odločilo za urbano revitalizacijo, ni moglo mimo Bilbao. Vsako problematično urbano okolje, kot so zapuščena industrijska območja ali dekadentna pristanišča, je po zgledu španskega eksperimenta postalo objekt razmišljanja in zanimanja mestne politike in investitorjev. Tako je bilo zaradi fizičnega, ekonomskega in seveda sim-

bolnega potenciala takih območij, ki so lahko ponudila možnost spreminjanja podobe in organizacije postindustrijskega mesta. Hkrati pa zaradi dobička in možnosti urbanističnih špekulacij, ki jih tako obsežni prostori potencialno zagotovijo zasebnim investitorjem. Pariz, Essen, Karlsruhe, Lyon, Valencia, Joka-hama, Oslo, Seattle so samo nekatera mesta, ki so sprožila urbane politike z operacijami, v katerih novi muzeji, gledališča, umetniška središča in umetniške dvorane z bolj ali manj ambicioznimi projekti ter bolj ali manj zvezdniki arhitekti do-

1. Muzej Maxxi je projektirala Zaha Hadid, aktualna zvezda mednarodne arhitekturne scene.
2. Maxxiju ni sledila gradnja nove podzemne železnice, ni bilo sočasne arhitekturne ali prostorske prenovne četrti Flaminio, ni bilo revitalizacijskega programa za ta del mesta.
3. Prehod skozi arhitekturo je edina tema projekta, prehodijo se metri in metri, kot da bi bilo vse v funkciji hoje.
4. Ker ni ravnih ali pravokotnih referenc, se kustosi potijo pri postavljanju umetnin.

koli splošne urbanistične zamisli. Maxxiju ni sledila gradnja nove podzemne železnice, ni bilo sočasne arhitekturne ali prostorske prenovne četrti Flaminio, ni bilo revitalizacijskega programa za ta del mesta. Muzej, dostopen s taksijem ali z avtobusom in za tem z ne preveč prijetnim sprehodom, je zrasel kot katedrala na podeželju, z velikimi formalnimi in medijskimi ambicijami, toda tako rekoč brez dejavnega odnosa do mestne strukture, kar za italijansko mesto in njegovo arhitekturo zveni še posebej paradoksalno.

Med tem, kako si kulturno institucijo predstavlja italijanska politična administracija, zato da se z njo promovira, in arhitekturnim izžvljanjem Zaha Hadid ni velike razlike: glavna zamisel za to seksi arhitekturo temelji na arhitektom všečnem novopečenem sloganu »Fuck context«. Tako kot politiki se tudi anglo-iraška arhitektka obnaša, kakor da s kontekstom ni nikakršnih težav, kakor da ta ne obstaja. Pri čemer tu ne govorimo o zgodovinskem kontekstu ali arhitekturnem jeziku, ki naj bi posnemal oblikovne značilnosti rimske tradicije, temveč o lokalnem urbanem prostoru, ki nima nobene posebne strukture, ampak obupno potrebuje povezave, oblikovanje, ureditev. Arhitektura je zgrajena, da nas na vsakem koraku in v vsakem trenutku fascinira. Muzej je samovšečna scenografija, ki vodi naš sprehod skozi svoje prostore. Nič drugega ni pomembno razen neprestanega formalnega šoka, niti razstavljenе umetnine, ki so videti odvečne, niti urbano okolje ali sonce, ki ju tako rekoč nikoli ne začutimo iz notranjih prostorov. V tem smislu arhitekt vidi samo svoj objekt, ki zares ne potrebuje ničesar razen svojih sten in svojih učinkov. Prehod skozi arhitekturo je edina tema projekta, prehodijo se metri in metri, kot da bi bilo vse v funkciji hoje. Zelo malo pozornosti je namenjene umetniškimi delom in fleksibilnosti prostorov, ki so namenjeni začasnim, zmeraj drugačnim razstavam. Ker ni ravnih ali pravokotnih referenc, se kustosi potijo pri postavljanju umetnin. Objekt je pravzaprav ogromna skulptura z navidezno kompleksnimi volumni in ukrivljenimi stenami vprašljive kakovosti. In nič več kot to. Je podoba, močna podoba, ki zadostuje sama sebi in

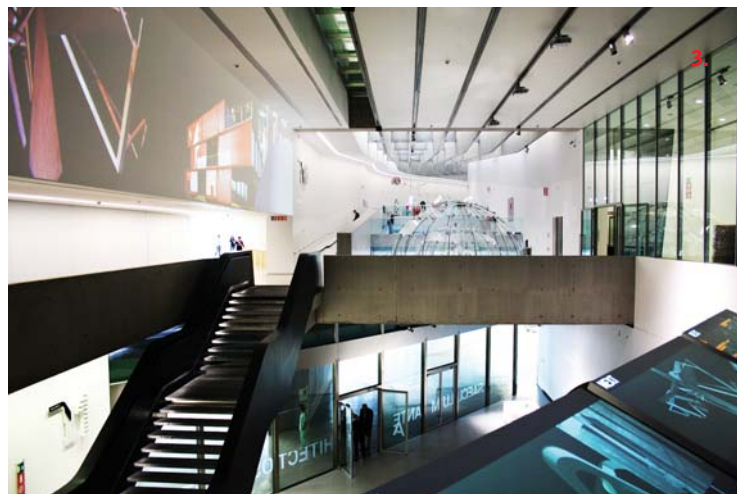
2.

65

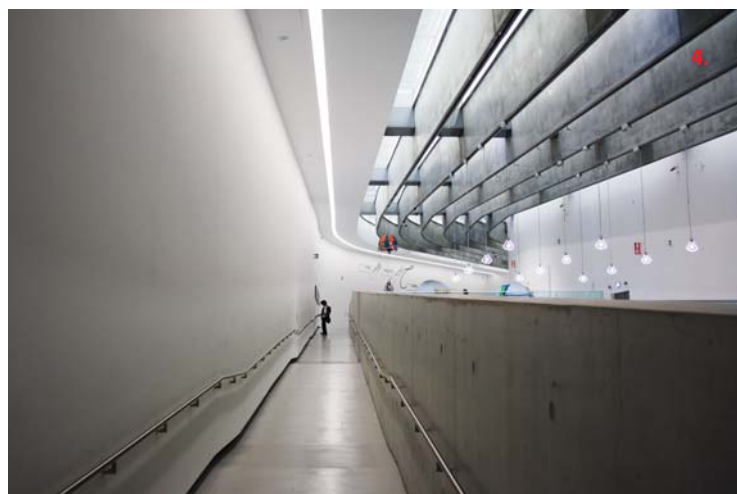
minirajo s svojo podobo, uvajajo novo limfo v mestno podobo in so poglavitni subjekt kulturne prenovne in turistične ponudbe sodobnega mesta.

»Učinek Bilbao« je končno dosegel še Italijo. Danes se tudi ta lahko pohvali, da ima na svojem ozemlju zvezdniško arhitekturno novost. Rim, za mnoge najlepše, nedvomno pa eno od arhitekturno in umetniško najbogatejših mest na svetu, se je pred kratkim okitil s sodobnim objektom, ki po besedah vseh arhitektov in kritikov sodi v 21. stoletje: to je muzej Maxxi (Museo nazionale per le arti del XXI secolo). Ta spektakularna in za fotografski objektiv zelo privlačna palača je delo Zaha Hadid, aktualne zvezde mednarodne arhitekturne scene. Vsi pogoji za kakovostno in avantgardno »bilbaovsko« operacijo se zdijo izpolnjeni, a le navidezno.

V današnji Italiji so novosti zmeraj sporne, navadno prihajajo prepozno, hkrati pa v zapletenih in cenovno zahtevnih oblikah. Maxxi je 150 milijonov evrov vredna igračka, ki je za realizacijo potrebovala več kot trinajst let. Projekt Zaha Hadid, namenjen novemu državnemu razstavnemu centru sodobne umetnosti in arhitekture, je bil izbran med 273 kandidati iz vsega sveta na mednarodnem natečaju leta 1998. Dolgotrajna gradnja, politično vmešavanje, birokratske ovire in večkratna dokapitalizacija so prispevali k temu, da se je fleksibilna in okretna oblika tega objekta nazadnje spremenila v zajetnega slona. Hkrati pa sama investicija, ki jo je spodbudil tedanji župan Francesco Rutelli iz levsredinske koalicije, ni bila mišljena v sklopu kakršne

3.

4.

ki v bistvu ne odgovarja na vprašanje, ali so razstavljenе umetnine potrebne, da arhitektura pridobi kakovost.

Med gradnjo je prišla gospodarska kriza kot opomin na legitimnost prejšnje gospodarske ureditve, ki je

globalizacijo predstavljala kot absolutno vrednost. Opomin samozadostnemu pretiravanju. Ta kriza je zadela tudi arhitekturo in idejo o arhitekturi kot močni podobi, ki neodvisno od tega, kje je, v Rimu, Moskvi ali Dubaju, simbolizira bahavost politike ali potrošništvo. Jasnno je, da živimo v času, ko je podoba osrednjega pomena. Toda težava je v kakovosti same podobe, v njeni globini in vrednosti, da lahko sporoča nekaj več od same sebe, več od svoje plastične podobe. V tem smislu je Maxxi primer anahronističnega pristopa, ki se lahko izraža samo v patetičnem preostanku berlusconizma. ☉

GLAVNA IDEJA ZA TO SEKSI ARHITEKTURO TEMELJI NA ARHITEKTOM VŠEČNEM NOVOPEČENEM SLOGANU "FUCK CONTEXT". TAKO KOT POLITIKI SE TUDI ANGLO-IRAŠKA ARHITEKTKA ZAHA HADID OBNAŠA, KAKOR DA KONTEKSTA NI.

PRENOVA GLEDALIŠČ

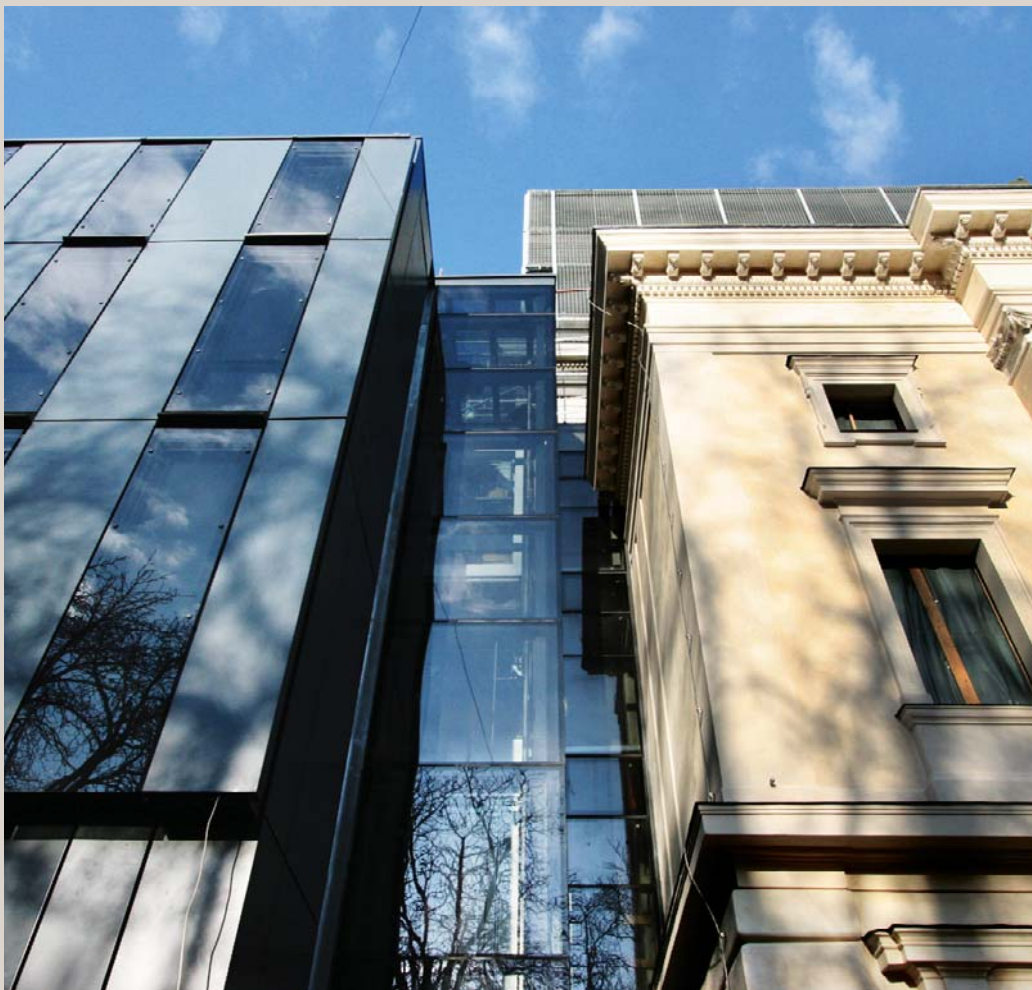
Gledališka kultura se je začela razvijati več kot 2500 let pred našim štetjem. V prvi zapisih o gledališču so opisane predstave, ki so jih uprizarjali v starem Egiptu, odprta gledališča so doživela pravi razcvet v stari Grčiji. Nato se je gledališka kultura razvijala v aristokratskih družbah in tudi v nižjih slojih. Gledališče je bilo sestavni del vsakega gradu v Evropi od 16. do 19. stoletja. Konec 19. stoletja je bila gradnja narodnih gledališč v Evropi simbolno dejanje na poti k narodni samoodločbi. Po 19. stoletju pa so gledališča začela dobivati pomen javne storitve, vendar še vedno privabljajo le nekatere skupine ljudi. Novejša opera, ki je urbanistični in arhitekturni presežek, je gotovo nova opera v Oslu biroja Snohetta, ki je leta 2009 prejela najvišjo evropsko arhitekturno nagrado Mies van der Rohe. Opera je zasnovana kot javni trg ob zalivu in tako nevsiljivo privablja v svojo bližino vse sloje ljudi. S takšno odprto zasnovo je presegla svojo kulturno vlogo in postala za vse privlačen del mesta. Letos januarja se je končal triletni projekt TACE (Theatre Architecture in Central Europe), ki ga je sofinancirala EU v okviru programa Kultura 2000. Pri tem projektu je bilo veliko pozornosti posvečene preteklosti, gledališčem kot nepremični kulturni dediščini, prav tako se je razmišljalo o prihodnosti in viziji razvoja gledališč. Del projekta je bila tudi potujoča razstava Gledališka arhitektura v Srednji Evropi, ki je bila predstavljena v Muzeju za arhitekturo in oblikovanje, ponudila pa je sistematičen pregled gledališke arhitekture v Srednji Evropi.

Gledališka arhitektura kot kulturna dediščina se v slovenskem prostoru srečuje z vprašanjem prenove in posodabljanja gledaliških stavb, zgrajenih konec 19. in v začetku 20. stoletja. Predstavljamo novejša primere kakovostno zasnovane ali prenovljene gledališke arhitekture, ki je dobila večje odre z najsodobnejšo odrsko tehnologijo.

SNG OPERA IN BALET LJUBLJANA

AVTORJA: JURIJ KOBE, MARJAN ZUPANC
INVESTITOR: MINISTRSTVO ZA KULTURO

ARHIV ARHITEKTOV

Stavba SNG Opere in baleta je bila zgrajena med letoma 1890 in 1892 kot Deželno gledališče v neorenesančnem slogu po načrtih arhitektov Hraskega in Hrubega. Že takrat je bila stavba zaradi finančnih težav zasnovana brez foajeja in nekaterih vadbениh prostorov, v današnjem času, ko ima Opera in balet res velik ansambel, pa je že dobesedno pokala po šivih. Dograditev in prenova sta zagotovila manjkajoče prostore za vadbo – baletni dvorani, veliko vadbено dvorano in dvorani za vadbo orkestra in zbora, garderobne in depojske prostore, posodobljeni odrski sklop, dodatni foaje pod staro vhodno avlo ter informacijsko in blagajniško pisarno. Novi del zgradbe se simetrično nadaljuje v osi stare stavbe in je v nasprotju z njenim bogato okrašenim svetlim volumnom zasnovan kot njegov negativ. Temni volumen z gradacijo črnih steklenih plošč jasno začrta mejo med stari in novimi. Vsi prostori za obiskovalce ostanejo v prvotnem objektu s pristnim gledališkim ozračjem. Opravljena so bila tudi obsežna restavratorska dela, ki so stari operi povrnili blišč.

LUTKOVNO GLEDALIŠČE MARIBOR

AVTORJA: JURIJ KOBE, ROK ŽNIDARŠIČ
INVESTITOR: MESTNA OBČINA MARIBOR
SOINVESTITORJA: MINISTRSTVO ZA KULTURO
IN EVROPSKI SKLAD ZA REGIONALNI RAZVOJ

JURIJ KOBE

MIRAN KAMBIČ

Lutkovno gledališče Maribor je umeščeno v kompleks davno opuščene minoritskega samostana v jugozahodnem delu starega mestnega jedra. Pri prenovi je bila dodobra dotrajana stavba statično sanirana in prilagojena današnjim standardom. Prvotna zgradba samostana, zvečinoma iz baročnega obdobja, a z bistveno starejšimi deli in elementi, je bila novi funkciji prilagojena tako, da naj bi čim bolj ohranila avtentično strukturo. Vsi zdravi leseni stropi, pa tudi več kot 250 let stara nosilna strešna konstrukcija so ohranjeni in ponekod vidno vključeni v novi nosilni sistem. V stari prenovljeni objekt so umeščeni vsi spremljajoči prostori gledališča (vhod z majhnim lokalom, mala dvorana, garderobe igralcev, prostori za spremljajoče otroške delavnice, prostori uprave, garsonjere za nastopajoče goste, majhen muzej ...). Velika dvorana, odrski stolp in vsa temu namenjena tehnologija, gledališke delavnice in energetski prostori pa so v novem volumnu, postavljenem v samostanski atrij. Razsežnost velike dvorane v samostanskem atriju se s tehniko premične stene lahko prilagaja različnim razpoloženjem, ki jih je treba ustvariti za raznolike predstave z lutkami različnih velikosti. Neposredno okolico nekdanjega samostanskega sklopa oblikujejo različni ambientni, prilagojeni gledališkim dejavnostim na prostem.

MESTNO GLEDALIŠČE PTUJ

AVTOR: PLAN B, D. O. O.
INVESTITOR: MESTNA OBČINA PTUJ

DAMIJAN ŠVARC

DAMIJAN ŠVARC

Prenova Gledališča Ptuj ima tri izhodišča: prenovo stare stavbe, ki je periodično nastajala v različnih zgodovinskih obdobjih, funkcionalno povezavo z novo pridobljenimi površinami ter rekonstrukcijo prvotno zasnovanega in kasneje porušenega neoklasicističnega vhodnega portala. Projektantska skupina Plan B se je naloge lotila z umestitvijo steklenega petetažnega stopnišča v neoklasicistični portal, ki je pridobil novo, današnjemu času primerno funkcijo – postal je vstopna veža mesta. Prosojna rdeča steklena tla, ki predstavljajo rdečo gledališko preprogo, povezujejo vse novonastale programe, ki se zvrstijo od kletne do mansardne etaže (kavarna, uprava, gledališče, vadbeni prostori). Vsi novi konstrukcijski posegi v stari stavbi so izvedeni v podobi lesenih lusk, ki so hkrati svetila. Drugi prvotni konstrukcijski elementi pa so v podobi belih površin.

MALA DVORANA SNG NOVA GORICA

AVTORJI: VOJTEH RAVNIKAR, ROBERT POTOKAR, PETRA SLUKAN, MARKO TUL
INVESTITOR: MINISTRSTVO ZA KULTURO

PETER KRAPEŽ

PETER KRAPEŽ

Mala dvorana je bila že pred desetimi leti idejno zasnovana kot eksperimentalna dvorana SNG Nova Gorica z odprtim tlorisom in veliko možnostjo spreminjanja postavitev gledališkega prostora. Kasneje se je gledališče odločilo za klasično ureditev dvorane oder-gledalec. Danes je nova Mala dvorana v prvem nadstropju na ravni strehi do sedaj pritličnega dela gledališča, v njegovem vzhodnem delu. Z glavnim objektom jo povezuje oziroma jo od njega ločuje stekleni vmesni del, ki se uporablja kot foaje Male dvorane. Razdeljena je na dva dela, na oder in na dvorano s 109 sedeži. Vhod je skozi veliko avlo prvotnega objekta, Mala dvorana pa za svoje delovanje uporablja servisne prostore velikega gledališča (maska, garderobe, sanitarije, zaodrje). Nova Mala dvorana ne vzpostavlja neposrednega dialoga z ometano in opečno fasado gledališča, marveč se od nje distancira z zavestno drugačnim jezikom. Fasada je narejena iz barvane aluminijaste srebrne pločevine, iz katere so tudi profili zasteklitev pri prvotni stavbi. V notranjosti je dvorana oblečena v lesene črne obloge.

GLEDALIŠČE MURSKA SOBOTA

AVTOR: ANDREJ KALAMAR

INVESTITOR: MESTNA OBČINA MURSKA SOBOTA

SOINVESTITOR: EVROPSKI SKLAD ZA REGIONALNI RAZVOJ

STUDIO KALAMAR

STUDIO KALAMAR

Objekt Kino Park je bil izgrajen v petdesetih letih prejšnjega stoletja po zasnovi arhitekta Novaka. Namenjen je bil kinopredstavam in manjšim odrskim prireditvam. Zaradi dotrajanosti in gradnje novega multipleksa v Murški Soboti je objekt izgubil konkurenčnost. Rešitev se je pokazala v ambicioznejšem programu – spremembi v gledališko in koncertno dvorano. Murška Sobota si s tem utrjuje položaj regionalnega središča in ohranja kakovostno arhitekturo slovenske moderne. V starem objektu so bili prenovljeni vhodna loža, preddverje, spodnji in zgornji foaje. Ker geometrija dosedanjega avditorija ni ustrezala novi rabi, so dvoranski del objekta zamenjali z novim. Tako je zasnovan avditorij v primernem naklonu, novi oder pa ima večji volumen in novo odsko tehniko. Oder in spremljevalni prostori so dimenzionirani tako, da omogočajo gostovanje vseh predstav drugih slovenskih gledališč. Ob rekonstrukciji avditorija je volumen nekdanjega objekta jasno naznačen, dodani volumen odra pa izraža primerno kompozicijsko distanco in ohranja avtonomijo arhitekturnega izraza prvotnega objekta.

Obiščite nas
na sejmu **DOM**,
od 8. do 13. marca,
v dvorani A2
in izkoristite
naše ugodnosti

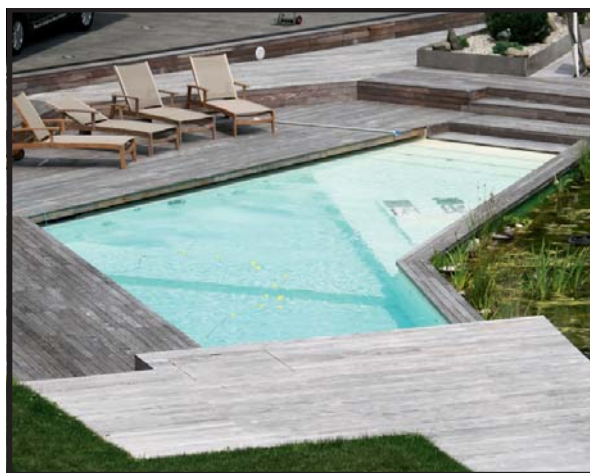
AJM okna-vrata-senčila d.o.o., Kozjak nad Pesnico 2a, 2211 Pesnica pri Mariboru

Boljši pogled na svet!

Z izbiro oken, vrat, senčil
in zimskih vrtov AJM,
privarčujete pri porabi
energije tudi do **36%** letno.

www.ajm.si

080 14 01

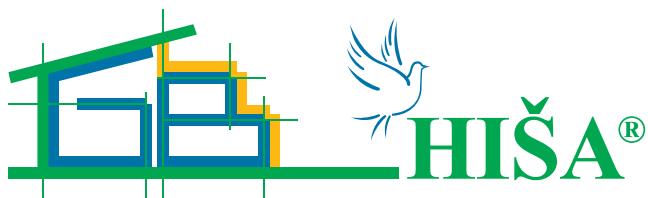

ŠIREC & CO

montaža in inštaliranje
vodovodnih,
prezračevalnih,
klimatskih itd. naprav

Ulica Kraljeva 4,
2000 Maribor
(02) 613 20 28

bazenska.tehnika@siol.net

NOVO V PONUDBI:

- izdelava temeljnih plošč z XPS izolacijo po PURES
- PHPP in meritve zrakotesnosti za potrebe subvencij
- nadzori nad gradnjo nizkoenergijskih in pasivnih hiš

GRADIMO BOLJE.

GRADIMO BOLJE

Energetsko učinkovita gradnja - vse na enem naslovu!

BB PRODUKT s.p.
Knafelčeva 26, Maribor
Tel./Fax: 0599 687 59
info@gb-hisa.si, www.gb-hisa.si

IMATE TUDI VI NEUREJENO DELOVNO MESTO?

MzG

041 615 612

info@mzg.si

www.mzg.si

MI LAHKO TO UREDIMO!

Salon pohištva MZG | Jurčkova c. 233 | 1108 Ljubljana - Rudnik

Razstava

ODPRTI DEPOJI:

predstavitev zbirk Muzeja
za arhitekturo in oblikovanje

3. 2.-20. 3. 2011

Muzej za arhitekturo in oblikovanje,
Pot na Fužine 2, Ljubljana

Odpiralni čas

Od torika do nedelje, od 10.00 do 18.00.

**Nedeljske ustvarjalnice za otroke
in družine**

Brezplačne delavnice s področja
arhitekture, oblikovanja in fotografije
13. in 27. februarja, 6. in 20. marca ob 11.
uri.

Več o programu in vodenih ogledih po
razstavi na www.mao.si

Vstopnine ni!

Medijski pokrovitelj

MLADINA

MUZEJ ZA ARHITEKTURO
IN OBLIKOVANJE